

**Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomických věd**

Kriminalita mládeže pod vlivem návykových látek

Renata Bartková

**Bakalářská práce
2019**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Renata Bartková**
Osobní číslo: **E16259**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa: Ekonomika pro kriminalisty a cel-
níky**
Název tématu: **Kriminalita mládeže pod vlivem návykových látek**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je analýza kriminální činnosti mládeže s ohledem na požívání návykových látek. V práci bude provedeno srovnání vůči celkové kriminalitě a také budou představena a zhodnocena řešení dané problematiky, která se uskutečnila v praxi.

Osnova:

- Charakteristika základních pojmů a příčiny kriminality mládeže.
- Nejčastěji páchané trestné činy mládeže pod vlivem návykových látek.
- Srovnání kriminality mládeže a celkové kriminality v ČR.
- Možnosti prevence v oblasti snižování kriminality mládeže pod vlivem návykových látek.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: **cca 35 stran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FIRSTOVÁ, J. Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.
KRULICHOVÁ, E., PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J. Delikvence mládeže: trendy a souvislosti. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.
MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
ŠŤASTNÁ, L., ŠUCHA, M. ed. Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí: [monografie]. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. lékařská fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 2010. ISBN 978-80-254-6807-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Simona Pichová, Ph.D.

Ústav ekonomických věd

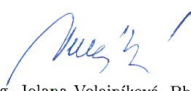
Datum zadání bakalářské práce: **3. září 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2019**

doc. Ing. Romana Provažníková, Ph.D.

děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 3. září 2018

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil/a, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako Školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 4. 2019

Renata Bartková

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu Ing. Simoně Pichové, Ph.D. za její odbornou pomoc, cenné rady a připomínky, za ochotu a vstřícnost, kterou mi v průběhu vedení bakalářské práce věnovala. Dále bych ráda poděkovala Policejnímu prezidiu, které mi poskytlo své interní statistiky ke zpracování této práce. V neposlední řadě bych také ráda poděkovala své rodině, která mě podporuje po celou dobu studia.

ANOTACE

Práce se zabývá kriminální činností mládeže s ohledem na požívání návykových látek. Bylo provedeno srovnání vůči celkové kriminalitě. Také jsou představena a zhodnocena řešení dané problematiky, která se uskutečnila v praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminalita, mládež, návyková látka, trestný čin, prevence

TITLE

Criminality of youth under the influence of addictive substances

ANNOTATION

This work deals with criminal activities of the youth regarding consumption of addictive substances. It performs the comparison with regard to total criminality. It also introduces and evaluates the solutions to this issue that have been implemented in practise.

KEYWORDS

Criminality, youth, addictive substance, crime, prevention

OBSAH

ÚVOD	- 11 -
1 KRIMINALITA MLÁDEŽE.....	- 12 -
1.1 PREKRIMINALITA	- 13 -
1.2 DELIKVENCE MLÁDEŽE.....	- 13 -
1.3 TRESTNÝ ČIN.....	- 14 -
1.4 NÁVYKOVÉ LÁTKY	- 14 -
1.4.1 Alkohol.....	- 16 -
1.4.2 Stimulanty.....	- 16 -
1.4.3 Kanabinoidy	- 17 -
1.4.4 Halucinogeny.....	- 18 -
1.4.5 Opioidy a opiáty	- 18 -
1.4.6 Analgetika, sedativa, hypnotika a anxiolytika.....	- 19 -
1.4.7 Těkavé látky	- 20 -
2 PŘÍČINY KRIMINALITY MLÁDEŽE	- 21 -
2.1 RODINA.....	- 21 -
2.2 GENETICKÉ PŘEDPOKLADY	- 21 -
2.3 PŘÁTELÉ.....	- 22 -
2.4 ŠKOLA.....	- 23 -
2.5 MÉDIA.....	- 23 -
3 KRIMINALITA MLÁDEŽE V ČESKÉ REPUBLICE.....	- 25 -
3.1 VÝVOJ A SROVNÁNÍ CELKOVÉ KRIMINALITY V ČESKÉ REPUBLICE	- 25 -
3.2 TRESTNÉ ČINY KRIMINALITY MLÁDEŽE	- 26 -
3.3 VLIV KONKRÉTNÍCH NÁVYKOVÝCH LÁTEK NA PÁCHÁNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI.....	- 32 -
4 MOŽNOSTI PREVENCE V OBLASTI SNIŽOVÁNÍ KRIMINALITY	- 35 -
4.1 STRUKTURA PREVENCE KRIMINALITY	- 36 -
4.2 SUBJEKTY PREVENCE V ČESKÉ REPUBLICE	- 37 -
4.3 ORGANIZACE PREVENCE KRIMINALITY	- 38 -
4.4 CÍLOVÉ SKUPINY PREVENTIVNÍCH OPATŘENÍ.....	- 40 -
4.5 PRÁVNÍ NÁSLEDKY KRIMINALITY MLADISTVÝCH	- 41 -
4.6 MODELÝ PREVENCE KRIMINALITY MLÁDEŽE V EVROPĚ	- 42 -
5 SHRUTÍ A DOPORUČENÍ.....	- 46 -
ZÁVĚR.....	- 49 -
POUŽITÉ ZDROJE.....	- 51 -

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Vývoj celkové kriminality v ČR v letech 2014 až 2018.....	- 25 -
Tabulka 2: Druhy kriminality mládeže.....	- 26 -
Tabulka 3: Nejčastěji páchané trestné činy mládeže pod vlivem návykové látky.....	- 28 -
Tabulka 4: Násilné činy.....	- 28 -
Tabulka 5: Zbývající kriminalita.....	- 29 -
Tabulka 6: Ostatní kriminální činy.....	- 29 -
Tabulka 7: Krádeže prosté.....	- 30 -
Tabulka 8: Majetkové činy.....	- 30 -
Tabulka 9: Krádeže vloupáním.....	- 31 -
Tabulka 10: Mravnostní činy.....	- 31 -
Tabulka 11: Vraždy.....	- 32 -
Tabulka 12: Hospodářské činy.....	- 32 -
Tabulka 13: Trestné činy mládeže pod vlivem konkrétní návykové látky.....	- 33 -
Tabulka 14: Nejčastější druhy návykových látek mající vliv na trestné činy mládeže.....	- 33 -
Tabulka 15: Dělení prevence kriminality.....	- 36 -
Tabulka 16: Oblasti prevence na rezortní úrovni.....	- 39 -
Tabulka 17: Jednotlivé druhy opatření u kriminality mladistvých.....	- 41 -

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Schéma znázorňující dělení drog.....	- 15 -
Obrázek 2: Trestné činy spáchané mladistvými pod vlivem návykové látky.....	- 27 -
Obrázek 3: Nejčastější druhy návykových látek s vlivem na kriminalitu mládeže.....	- 34 -
Obrázek 4: Schéma znázorňující systém prevence kriminality v ČR.....	- 37 -
Obrázek 5: Pořadí zemí s nejvyšší spotřebou alkoholu podle OECD.....	- 43 -
Obrázek 6: Konzumace alkoholu u lidí starších 15 let v zemích OECD.....	- 43 -

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
CIA	Central Intelligence Agency (americká tajná služba)
CNS	Centrální nervový systém
ČR	Česká republika
ČTK	Česká tisková kancelář
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MS	Ministerstvo spravedlnosti
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
např.	například
NICM	Národní informační centrum pro mládež
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PČR	Policie České republiky
popř.	popřípadě
PP ČR	Policejní prezidium České republiky
RVPPK	Republikový výbor pro prevenci kriminality
Sb.	Sbírka zákonů
TČ	Trestný čin
tj.	to je
TrZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
tzv.	takzvaně
viz.	více
WHO	World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)

ZSM

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je problematika kriminality mládeže pod vlivem návykových látek v letech 2014 až 2018. Je členěna do čtyř kapitol.

V první části definuje základní pojmy, a to mládež, kriminalita, prekriminalita a delikvence mládeže, dále trestný čin a základní druhy návykových látek. Stručně definuje tyto návykové látky a popisuje jejich účinky. Problematika je rovněž právně vymezena.

Druhá kapitola je věnovaná příčinám kriminality mladistvých a je v ní vysvětlena souvislost mezi sociálním prostředím mladistvého a možnými příčinami vzniku kriminality mládeže. Také je zde uveden vliv rodiny, školy, médií, přátel na delikventní chování jedince a vliv genetických předpokladů.

Třetí část bakalářské práce zkoumá pětiletý vývoj trestných činů mládeže pod vlivem určité návykové látky v rámci celé České republiky. Tato kapitola již obsahuje samotnou analýzu kriminality mládeže pod vlivem návykových látek a nejčastěji páchaných trestných činů. K tomuto vyhodnocení jsou využity interní podklady od Policejního prezidia České republiky. Jednotlivá data jsou převedena do tabulek a následného grafického znázornění vybraných oblastí.

Čtvrtá kapitola se zabývá řešením zkoumané problematiky v praxi. Toto řešení spočívá v rozsáhlém systému prevence a legislativním rámci. Kapitola obsahuje charakteristiku nejdůležitějších preventivních opatření v České republice, její strukturu, dělení a cíle. Dále se zde pokusím upozornit i na rezervy v oblasti legislativní úpravy této problematiky.

Problematika kriminality mladých lidí je aktuálním tématem současné společnosti. Zasahuje do mnoha jejích oblastí a dotýká se mnoha subjektů, u kterých je důležitá vzájemná koordinace. To představuje systematickou spolupráci Policie, školského systému, zákonodárského uspořádání a v neposlední řadě vzájemnou komunikaci mezi členy rodiny. Aktuálnost tohoto tématu je mimo jiné také důvodem, proč jsem si vybrala toto zadání bakalářské

Cílem této práce je srovnání tohoto druhu kriminality mládeže vůči celkové kriminalitě v České republice za období 2014 až 2018 a zhodnotit možnost její prevence.

1 KRIMINALITA MLÁDEŽE

Kriminalitu neboli zločinnost lze odvodit z latinského slova *crimen*¹ a může být definována jako vědomý, dobrovolný způsob chování a páchaní trestných činů (TČ), jež jsou vymezeny v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (TrZ). Jak pro jedince, tak i pro společnost jsou charakteristické tím, že jsou nebezpečné a vykazují známky škodlivosti. Jedná se o TČ, do kterých spadají přečiny, zločiny, provinění a byly spáchány za určitý čas, v určitém období a oblasti ve společnosti. Dotyčný se zde dopouští porušení právních předpisů trestního práva. Zločinností se tedy v obecném slova smyslu rozumí společenský jev, který chápeme jako úhrn trestné činnosti.

Definice slova mládež je různorodá, protože je jinak chápána z pedagogického, legislativního a sociálně-psychologického hlediska. Věková hranice se pro účely definice pojmu „mládež“ neustále proměňuje s ohledem na horní a dolní hranici věkového období. Z hlediska pedagogiky hovoříme o mladistvých ve věku 15-25 let, kteří sice již nezaujímají ve společnosti postavení dítěte, nicméně jim doposud nebylo jim společností přiznáno postavení dospělého. Zatímco z hlediska psychologie a sociologie řadíme mezi mládež i pubescenty, tj. jedince v rozmezí 11. až 15. let, a současně i adolescenty, tj. 15.- 20. rok věku. Psychologie a sociologie se totiž dívá na jedince z hlediska jeho osobní autonomie s přihlédnutím k sociálně-psychologickým kritériím a tyto nadřazuje kritériím biologickým. (Firstová, 2014)

Z pohledu práva, myšleno s ohledem na trestně právní odpovědnost, je skupina mládeže chápána jako mladiství ve věku 15. až 18. let.

Dle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže ve znění pozdějších právních předpisů (ZSM) se rozumí:

- „mládeží děti a mladiství“,
- „dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku“,
- „mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku“.

V této bakalářské práci se pod pojmem mládež rozumí mladistvý ve věku vyšším než 15 let, který ale doposud nedovrší dospělosti, 18 let, tedy kategorie mladistvých ve věku 15-18 let (juvenilní kriminalita²), kdy v tomto období, období dospívání, se formují hlavní rysy

¹ crimen - zločin

² juvenilní kriminalita – kriminalita mladistvých

osobnosti. Vliv vrstevníků je velmi silný, často se vytváří party, a vytrhnout mladého člověka z takové party je velmi obtížné.

V praktické části této bakalářské práce jsou pod pojmem mládež chápáni mladiství ve věku 15–17 let, a to z důvodu zpracování statistických dat poskytnutých Policejním prezidiem České republiky (PP ČR).

Kriminalita mládeže zahrnuje v sobě celkovou kriminalitu a způsob jednání osob do věku 18 let, pro TČ je zde charakteristické překročení právních a společenských předpisů. Pojmem „mladiství“ jsou označovány ty osoby, které překročily hranici 15 let věku, avšak nedovršili hranici 18 let věku a ze zákona je lze stíhat pouze s jistým omezením. Vzhledem k věku pachatelů se jedná o vysoce závažný, sociálně patologický jev, jenž může mít negativní dopady v budoucnu na jedince a jeho chování. U těchto osob hovoříme o tzv. „provinění“³ (Firstová, 2014; NICM, 2018).

1.1 Prekriminalita

Tento pojem se užívá zejména v kriminologii a označuje tzv. „činy jinak trestné“⁴ páchané dětmi, které nejsou trestně odpovědné, jelikož jsou mladší 15 let (NICM, 2018) a nacházejí se před dosažením trestní odpovědnosti (dětská kriminalita). Věk 12-15 let má vliv na uložení ochranné výchovy. Ukládá se v případě, kdy osoba, která dovršila 12 let a dopustila se závažného TČ, za který zákon umožňuje uložit v občansko-právním řízení výjimečný trest.

1.2 Delikvence mládeže

Širším a mladším pojmem, ve kterém je kriminalita zahrnuta, je delikvence, neboť sem spadají i skutky, jenž nevykazují známky TČ (např. pro nedostatek věku – vyloučení trestní odpovědnosti). Delikventy se rozumí děti a mladiství, kteří svým jednáním porušují společenské normy a tím odporují platným právním předpisům (Firstová, 2014; NICM, 2018).

³ provinění – trestný čin spáchaný mladistvým

⁴ čin jinak trestný - pro společnost nebezpečný čin naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, který z důvodu nedostatku věku, přičetnosti nebo relativní přičetnosti v důsledku nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti, není trestným činem

1.3 Trestný čin

Trestný čin je v pojetí českého právního řádu takové pro společnost nebezpečné jednání, jehož znaky jsou uvedené v TrZ. Společenská nebezpečnost je tedy základním kritériem pro označení toho, co TČ je nebo není. Základním znakem pro TČ u mladistvých je z hlediska subjektu věk a rozumová a mravní vyspělost a přičetnost.

Charakteristickým rysem kriminality mládeže je vysoká míra latence kriminality. Méně závažné delikty jsou u mládeže někdy běžnou záležitostí, ale pouze malá část z nich je odhalena a stíhána (Kuchta, Hulmáková, Válková et al., 2005). Zde je možná i souvislost s vyšší tolerancí společnosti vůči pachatelům méně závažných trestných činů z řad osob mladších osmnácti let, neboť porušování práva je u této kategorie osob do jisté míry vnímáno jako normální, vývojově podmíněný jev, který má v období dospívání epizodní charakter a předpokládá se, že dosažením dospělosti se zmírní či odezní.

1.4 Návykové látky

Návykovou látkou se rozumí dle TrZ: „*alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování*“ (Zákony pro lidi, 2019).

Zákon o návykových látkách definuje návykové látky jako omamné látky a psychotropní látky uvedené v přílohách Nařízení vlády 463/2013, Sb. o seznamech návykových látek.

Shodně definuje tento pojem i zákon č.167/1998 Sb., o návykových látkách.

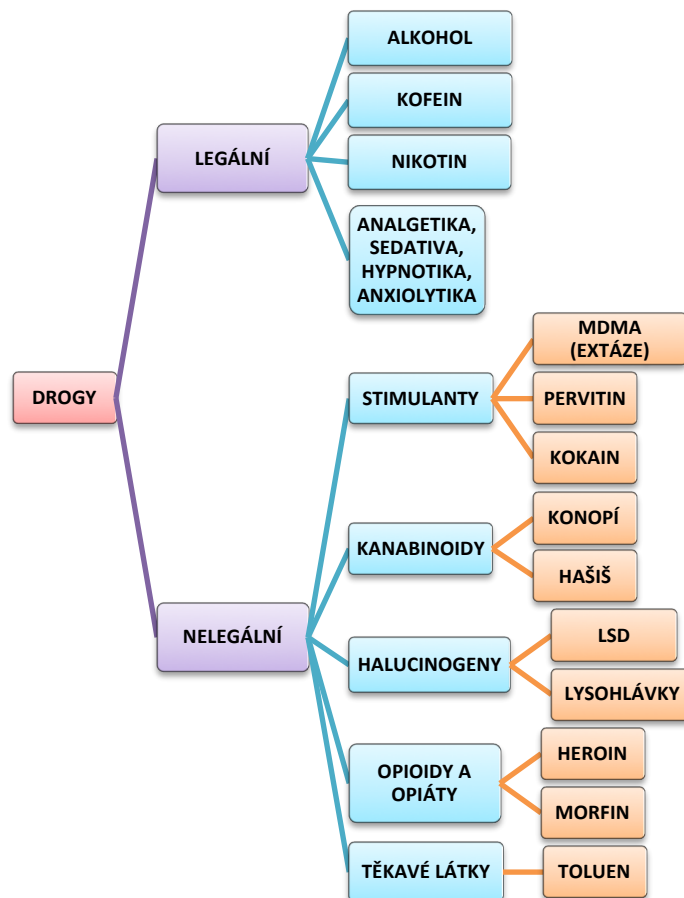
Původně návykové látky sloužily k léčebným a rituálním účelům (rituály indiánských kmenů, utlumení bolesti, nevědecky podložená léčba provozovaná na základě předávaných zkušeností). Postupem času s rozvojem chemického průmyslu dochází k syntetizaci těchto látek a jejich výrobě.

V dnešní uspěchané době často chybí lidem klid, radost, schopnost lépe komunikovat s okolím, energie nebo pocit štěstí. U stále více a více lidí pak dochází k tomu, že si vytvoří iluzi toho, po čem touží užitím návykové látky. Ty jim totiž umožní bezpracně a rychle dosáhnout na všechny tyto pocity. Dostává se však do začarovaného kruhu - zbavit se závislosti totiž lze i nelze. Pokud jedinec přijme skutečnost, že je závislý a má problém, udělá první krok, na to však většinou sám nestačí, nicméně se může z této závislosti vyléčit. Současný systém

zdravotnictví, prevence, sociální systém a v neposlední řadě i zdravé zázemí v rodině je dobrým předpokladem se do tohoto začarovaného kruhu nedostat. Člověk pochopí, jaký vlastně je, jaký je svět kolem něho a jak to má udělat, aby byl schopný fungovat v běžném životě i bez užití návykové látky. Pochopí, že co mu „pomáhá“ k lepšímu žití ho ničí a že ho může stát někdy i život. Ne každému se to však podaří. Tím, že si nevytvoří přirozené hranice vůči všem nástrahám, které drogy přinášejí, bludný kruh pokračuje. Chybí mu nadšení z překonání nějaké překážky, nezná radost z poctivě zaslouženého úspěchu, ztrácí sebevědomí, že může něčeho dosáhnout i sám, převládá u něj pocit štěstí a marnosti zároveň. Co udělá? Sáhne po návykové látce. V případech kriminality mládeže se nejčastěji jedná o drogy.

Návykové látky se dělí podle různých hledisek, mezi nejčastěji uváděná kritéria patří kritérium podle tolerance společnosti, pak se hovoří o legálních a nelegálních návykových látkách, a podle míry rizika vzniku závislosti, pak se jedná o dělení na návykové látky měkké a tvrdé (Göhlert, 2001).

Níže uvedený obrázek znázorňuje rozdělení návykových látek na legální a nelegální.

Obrázek 1: Schéma znázorňující dělení drog

Zdroj: vlastní zpracování

1.4.1 Alkohol

Mezi nejvíce rozšířené návykové látky užívané mladistvými patří alkohol.

Alkohol je po tisíce let součástí způsobu kultury mnoha civilizací. Pokud ho tedy lze zodpovědně využít ke svému prospěchu, nelze proti jeho konzumaci nic namítat. Ale protože všechno, co člověku prospívá, může při předávkování člověku i uškodit, tak i alkohol nezodpovědnému konzumentovi uškodí, jak zdravotně, tak sociálně. Silná závislost na alkoholu negativně ovlivní celou osobnost, její chování a z dobrého sluhy se stává zlý pán. Z chronické konzumace pití alkoholu se zvyšuje schopnost organismu tuto látku vstřebávat, takže k dosažení stejného účinku se musí podat větší dávka, vzniká tedy závislost na účincích alkoholu jako prostředku pro překonání stresujících situací.

Alkohol je chemická látka, lehce těkavá a hořlavá s chemickým vzorcem C_2H_5OH , patří do skupiny derivátů uhlovodíku, z nichž nejznámější je etanol (Göhlert, 2001).

1.4.2 Stimulanty

Stimulanty jsou drogy, které působením na centrální nervový systém (CNS) vyvolávají u uživatele pocity pohody, síly, energie a sebevědomí. Mají schopnost oddálit únavu a spánek a snižují apetit k jídlu (Shapiro, 2005).

- MDMA (extáze, droga lásky nebo taneční droga) – droga, ovlivňuje chemické pochody v mozku a to tak, že zvyšuje hladinu serotoninu (chemická látka způsobující změny nálady a navozující pocit vnitřní pohody) a dopaminu (ovlivňuje náladu i svalstvo). Stala se součástí kultury teenagerů (taneční párty a noční kluby), ale i lidí jako jsou právníci a lékaři. Ti ale neužívají extázi pravidelně, nýbrž tak jednou, dvakrát do roka, když si vyjdou někam zatancovat a u nichž nehrozí nebezpečí návyku (Goodyer, 2001).
- pervitin – syntetická droga vyráběna z efedrinu, poprvé vyrobena v Japonsku. Během druhé světové války užívali tuto návykovou látku, aby překonali únavu. Dnes je rozšířena téměř po celém světě, jakož i v České republice (ČR). Tento stimulant se často užívá způsobem „mejdán a pád“. Uživatelé se proto snaží udržet „nahore“ tím, že drogu stále doplňují. Aby dosáhli žádoucích účinků, musí užívat větší dávky drogy nebo ji častěji brát (Shapiro, 2005).

- kokain – je polosyntetický tropanalkaloid. Původně pochází ze severních svahů And a získává se z listů keře koky, který patří ke kakostovitým rostlinám. Substance je známá přibližně od roku 3000 př. Kr., kdy se objevila u jihoamerických indiánů jako prostředek stupňující výkon, tišící žízeň a hlad). Kokain byl poprvé vyroben uměle, používal se jako lokální anestetikum v lékařství, které sloužilo k umrtvení při operacích. Postupem času začala být tato droga módní mezi umělci a intelektuály, v 80. letech se rozšířila jako tzv. „manažerská droga“. V 90. letech byl kokain díky vzrůstajícímu konzumu více dostupnější. Zvyšuje schopnost navazovat kontakty, zbavuje úzkostí, stupňuje vzruch a sexualitu. Typický je zvýšený pocit sebehodnocení, povznesená nálada a tlumení pocitu hladu. V dnešní době je kokain i přes změněnou situaci na trhu stále dost drahý a ne každý mladistvý si ho může trvale dovolit (Göhlert, 2001).

- kofein – patří k nejmírnějším stimulantům. Vyskytuje se v řadě nealkoholických nápojů, čaji a kávě, a také v některých lécích proti rýmě a kašli. Kofein je obsažen v kávových bobech. Dále také v čajovníku, ve fazolích, listech a plodech některých rostlin. Příznivě stimuluje CNS a srdeční činnost.

1.4.3 Kanabinoidy

Skupina látek, které se v rostlinné říši vyskytují pouze v konopí.

- konopí – jedná se o usušené lístky a kvetoucí části rostlin konopí setého. Účinná látka v konopí se nazývá THC⁵, kde každá odrůda obsahuje rozdílné množství THC (Goodyer, 2001; Shapiro, 2006). Člověka se dostává do stavu uvolnění, iluze, že čas ubíhá pomaleji, společenské hovornosti, mírné euforie. Díky tomu, že marihuana dokáže zmírnit pocity vzteku, napětí, podráždění, které dnes tak často trápí velký počet dospívajících dětí, může v kombinaci se silnou dávkou působit až depresivně nebo halucinogenně.
- hašiš – jde o silnější verzi konopí, hmota lepkavé pryskyřice, vylučující výrazný zápach, sebraná z listů a stlačená do pevných kusů (Shapiro, 2005; Bečková, 1999).

Nejběžnější formou užívání konopných drog je především kouření, při kterém účinné látky drogy snadno pronikají přes plicní membránu až krve.

⁵ tetrahydrocannabinol - aktivní látka, která navozuje stav „uvolnění“

1.4.4 Halucinogeny

Jedná se o širokou škálu chemicky odlišných látek. Na mozek působí tak, že pozměňují vnímání okolní reality. Tyto látky mění zvuky, myšlenky a obrazy mířící do našeho mozku. Pod jejich vlivem mohou být vidiny nádherné, ale i děsivé (Shapiro, 2005).

- LSD⁶ - řadíme jej mezi nejdůležitější a nejznámější halucinogeny a je považováno za drogu, která vyvolává stavy šílenství a hluboké stavy transu vedoucí mnohdy až k sebevraždě. Po užití nastává náhlá psychická změna, pro kterou jsou typické optické halucinace, časové a místní poruchy orientace nebo změny v tělesných pocitech. Na konci 60. let jej psychiatři používali k navození experimentálních psychóz a věřili, že tím lze proniknout do podvědomí jedince a u nemocných lidí by tak dosáhli změny. Mnoho experimentů proběhlo i v ČR v průběhu 60. a 70. let. V současné době všichni vědí, že to byl omyl a potenciál LSD se zkoumá při léčbě silných migrén nebo při překonávání tzv. „psychospirituální krize“. V minulosti, americká tajná služba (Central Intelligence Agency, CIA), užívala LSD k vymývání mozků. Poprvé se syntetizovalo ve farmaceutickém průmyslu, postupem času se stalo pouliční drogou (Göhlert, 2001; Prevcentrum, 2019).
- lysohlávky - jedná se o houby, které byly již před více než 4000 lety známy v Jižní Americe, kde se požívaly převážně při spirituálních akcích. Účinnou látkou je zde psilocybin, také halucinogenní droga. Rozdělení této látky v těle je relativně rovnoměrné, na rozdíl od LSD, u kterého se rozděluje nerovnoměrně - nejvyšší koncentrace látek se vyskytuje v ledvinách a játrech. Přibližně po hodině se dostavuje vlastní halucinogenní účinek. Lysohlávky a další houby vyvolávají poruchy vnímání, např. jedinec vnímá prostředí jako rozmazané, poruchy rovnováhy a orientace. Mezi typické rysy při otravách patří nevolnost, zvracení bušení srdce, silné bolesti žaludku, vysoká horečka, pokles tlaku až zástava srdce (Göhlert, 2001).

1.4.5 Opioidy a opiáty

Opiáty jsou látky umožňující prožívat příjemné uvolnění a zklidnění. Pod jejich vlivem se stává jedinec tzv. „nad věcí“ a všechny jeho dosavadní problémy jakoby přestaly existovat.

⁶ diethylamid kyseliny lysergové - bezbarvá krystalická látka využívaná jako halucinogen

- heroin - polysyntetický opiát vyrábějící se z morfinu. Morfin je účinnou látkou opia, které se získává ze šťávy máku setého. Stejně jako léky a narkotika mají opiáty dlouhou tradici. Heroin se buď šnupe, kouří nebo aplikuje nitrožilně injekcemi. Při injekci nastává účinek téměř okamžitě, po šňupání nebo kouření dojde ke vstřebání pomaleji. Do skupiny opiátů spadá i fentanyl, který se užívá v chirurgii jako krátkodobé narkotikum. Při nižších dávkách zbavuje heroin pocitů hladu, nechuti a únavy. Odbourává vzrušení a strach. Při vyšších dávkách se u jedince projevuje ospalost až spánek.
- morfin – jedná se o alkaloid obsažený v máku setém a má podobu bílého až nažloutlého prášku, je bez specifického zápachu a má nahořklou chuť. Jeho pozitivním roste sebevědomí, narůstá celková sociální aktivita a angažovanost, pocity všeobecné euforie a zvýšené výkonnosti jsou pouze přechodné. Tato euforie vede ke vzniku neodolatelné tuhy po nové dávce drogy, u závislé osoby se postupně začnou projevovat povahové změny, únava, poruchy paměti a dochází k rozvratu obecného systému hodnot (Bečková, 1999).

1.4.6 Analgetika, sedativa, hypnotika a anxiolytika

Látky navozující spánek, tlumící bolest a nebo potlačující vliv CNS.

- analgetika - rozsáhlá skupina látek, které tlumí nebo odstraňují pocit bolesti, jak chronické, tak i akutní. Řada těchto léků je k dostání bez lékařského předpisu a jsou spojeny s potenciálním rizikem vzniku závislosti. Mezinárodní zdravotnická organizace (World Health Organization, WHO) je dělí dle následujících tří stupňů. Za prvé na neopiodní analgetika – používají se k utlumení bolesti, ale i ke snížení horečky. Mezi analgetika pro léčbu druhého a třetího stupně bolesti spadají opionidy. Jsou vhodná ke zmírnění střední až silné bolesti (při poraněných, pooperačních a onkologických bolestech), jelikož působí přímo v centrální nervové soustavě a ve většině případů se použijí tehdy, kdy neopiodní analgetika nevykazují dostatečný účinek. Dělí se na tzv. „slabé opioidy“, které lze předepsat na normální předpis, na rozdíl od tzv. „silných opiodů“, které lze poskytnout pouze na předpis s modrým pruhem (Nechanská, 2012).

Nejčastěji předepisovanými psychoaktivními léky jsou sedativa a hypnotika. K rozvoji zvýšeného rizika závislosti u těchto léků je obvykle zapotřebí několika měsíčního denního užívání. Toxikomani využívají sedativa a hypnotika jako doplněk

jiných látek, např. ke zvýraznění účinku opioidů nebo alkoholu, u kokainu při stimulaci účinku (Nechanská, 2012).

- sedativa - léky se zklidňujícím účinkem. Mohou napomáhat k navození únavy a nástupu přirozeného spánku. Do této skupiny se řadí dnes již nepoužívané barbituráty, bromidy a některá rostlinná sedativa (Nechanská, 2012).
- hypnotika (tzv. „léky na spaní“) - navozují nebo udržují spánek negativním způsobem.

Tyto léky jsou předepisovány mnohdy neúčelně či zbytečně, jelikož většina nespavostí je způsobena vnějšími, nespánkovými faktory - tudíž úpravu spánku můžeme ovlivnit i bez podávání těchto hypnotik (Nechanská, 2012).

- anxiolytika (tzv. „trankvilizéry“) - slouží k utlumení či odstranění patologického strachu, fobií, neklidu, napětí, úzkosti způsobující somatické potíže (bušení srdce, průjmy, pocení apod.). Anxiolytika vyvolávají jak sedativní a hypnotické účinky, tak i anxiolytické, myorelaxační a antikonvulzivní. Spolu s hypnotiky patří tato skupina léků k nejčastěji předepisovaným lékům (zejména praktickými lékaři) a zneužívaným (Nechanská, 2012).

1.4.7 Těkavé látky

Mezi těkavé látky řadíme např. lepidla, ředidla, éter, aceton, benzín a rajský plyn. Toluén je zástupcem skupiny inhalačních drog. Získává se z ropy, lehkého oleje nebo koksových plynů. Při jeho inhalaci se velmi rychle dostaví pocit euforie, poruchy vnímání provázené, živými barevnými halucinacemi, dochází k útlumu, ke spánku, k poruchám vědomí. Účinek inhalace toluenu se dostavuje během několika minut a je krátkodobý.

2 PŘÍČINY KRIMINALITY MLÁDEŽE

Kapitola se zabývá nejčastějšími příčinami, které mají značný dopad na kriminalitu mládeže pod vlivem návykových látek.

2.1 Rodina

Rodina je základní přirozené prostředí, které je pro jedince zdrojem hodnot, zkušeností, vzorců chování. Hraje nejdůležitější roli ve výchově mladistvého, je zázemím pro jeho seberealizaci. Z hlediska společnosti má rodina řadu funkcí (např. ekonomickou, psychologickou, biologickou, sociální). Pokud některá z těchto funkcí selhává, zvyšuje se riziko, že mladistvý začne trávit čas mimo rodinné prostředí, kde však nenajde správné vzorce chování, ale naopak podlehne díky nevyzrálosti své osobnosti vlivům špatné party, ulice a zde už nechybí mnoho, aby sáhl po i po droze či jiné návykové látce. S tím také stoupá riziko, že může spáchat pod vlivem takové látky trestný čin. Také špatný vzor některého z rodičů či již nabytá negativní zkušenost v rodině je častou příčinou delikvence mladistvého. 50 a více % stávajících uživatelů drog v Evropě uvádí, že jeden z jejich rodičů, případně oba dva problémově užívaly návykové látky (Šťastná, 2005).

Mezi nejzávažnější faktory, které tvoří již jakýsi předpoklad pro delikventní jednání mladistvých, pak patří především slabá citová vazba mezi rodiči a dětmi, nevhodná výchova a nevhodné trávení volného času uvnitř rodiny.

Mezi rizikové faktory v rodině v úzké návaznosti na případný výskyt rizikového chování mladistvého patří např. rozvod rodičů, stres, nedostatek času rodičů na výchovu dětí v důsledku jejich psychicky a časově náročného zaměstnání, nedostatečný zájem o rodinu, minimální společně trávený čas s rodinou v době volna a víkendu, nedůsledná výchova a absence kontroly kde, s kým a jak mladý člověk tráví svůj volný čas, špatná komunikace se školou, nedostatečná komunikace mezi členy rodiny, paradoxně i příliš vysoká životní úroveň rodiny, kde je nadbytek peněžních prostředků i ostatních hmotných statků vede k tomu, že mnohdy mladistvý sklouzne ke špatné partě, skupině, protože hledá jiný, „alternativní“ způsob života, který je nezřídkou spojen s konzumací drog, alkoholu apod.

2.2 Genetické předpoklady

U mladistvých je nesnadné odlišit povahové změny vyvolané bouřlivěji probíhajícím dospíváním od stálých povahových rysů, případně od projevů psychického onemocnění. Tentýž

příznak – např. nápadně klackobyté obhroublé chování – může být projevem, jenž po dosažení dospělosti beze stopy zmizí, ale může být také projevem začínající formy psychického onemocnění (Matoušek, 2003).

Genetické předpoklady na základě tělesné stavby nejsou dostatečně prokázány. Jistá míra kriminálního chování však může souviset s některými vrozenými dysfunkcemi mozku (syndrom hyperaktivity, poruchy chování, prenatální vývoj⁷).

2.3 Přátelé

I pro dítě vychované funkční rodinou vzniká v období dospívání značný vliv vrstevnických skupin, se kterými se setkává ve svém volném čase. Ovlivňuje tak jeho chování a postoje k rodičům, pedagogům ve škole, ke svému okolí, ke společnosti. Ve snaze obstát mezi svými vrstevníky upřednostňuje mladistvý názor své „party“, podřizuje své chování jejím pravidlům a často strach ze ztráty party ho vede ke spáchání nějakého trestného činu. Neuvědomovaným motivem tohoto chování je snaha předvést se před kamarády jako správný „tvrďák“ (Matoušek, 2003). Jde tedy i o to, s kým tráví většinu svého volného času a jaké v tomto čase provozuje aktivity. Čas strávený s rodiči nebo nejbližší rodinou snižuje pravděpodobnost páchaní TČ pod vlivem návykové látky. Pokud ale je těžištěm jeho volného času nevhodná parta nebo kamarádi (pití alkoholu na veřejných místech, obtěžování lidí jen tak pro zábavu, provádění nelegálních věcí), není k příležitosti spáchat delikventní skutek, pod vlivem např. alkoholu nebo drog, daleko (Krulichová, 2015).

Volba přátel, respektive určité komunity přátel, je v dnešní době velmi úzce spjata s rozvojem médií, především nejrozličnějších internetových aplikací a podob prezentace. Facebook, Twitter, Instagram atd. je velmi dostupná a vyhledávaná možnost, jak nahlédnout do života naprosto neznámých lidí, utvořit si falešnou představu o jejich identitě, životním stylu, charakteru, způsobu života, kolikrát na základě pouhých fotografií či příspěvků, které s pravdivým obrazem života dotyčného mnohdy vůbec nekorespondují. Mladí lidé se virtuálně stávají „přáteli“ pouhým „sdílením“ čehosi neověřeného, nehmatatelného a mohou se stát i nástrojem k propagování zájmů a cílů různých potenciálně nebezpečných skupin. Přitom si mnohdy ani neuvědomí, jak tenký led je podlehnout takovým falešným přátelům a často se tak

⁷ prenatální vývoj – doba od početí po narození dítěte

stávají nekritickými, nesoudnými, snadno ovlivnitelnými a považují se členy jakýchsi pseudokomunit.

Pro doposud nevyzrálého jedince je tento způsob získávání přátel velmi rizikový. Nezřídka dochází k tomu, že mladý člověk má více přátel virtuálních a reálné vztahy navazuje už daleko hůře.

2.4 Škola

Dalším významnou úlohu v životě mladistvého sehrává škola, kde se utvářejí vazby mezi studentem a spolužáky či studentem a učiteli. Špatné známkové ohodnocení, „zasednutí“ si učitele na studenta nebo zhoršená klasifikace z chování může vést k tomu, že student začne mít neomluvené absence z důvodu záškoláctví a čas trávený místo ve školních lavicích tráví se svou partou a vzniká tak předpoklad k rizikovému chování.

Úloha školy se ale primárně předpokládá kladná a může to být právě ona, která zachytí signály rizikového chování jako první, mnohokrát dříve než to zaznamená rodina, a díky komunikaci a upozornění školy se tak výrazně uplatní její role v prevenci. Ostatně i preventivní programy v rámci školského systému mohou přispět ke zmírnění výskytu negativního chování mládeže a jeho dopadu na kriminalitu. Do popředí se v posledních letech dostává i větší možnost působení psychologů a specializovaných pracovníků na školách, internátech či pracovníků volnočasových aktivit, kteří mohou signály projevu podezřelého chování a vystupování u mladistvých v souvislosti s návykovými látkami lépe zachytit.

2.5 Média

Moderní společnost přináší do života mladého člověka mnoho nástrojů, kterými lze jedince ovlivňovat. V současnosti je velmi rychlou a účinnou metodou, jak toho dosáhnout, možnost využívat masová média, internet, virtuální realitu apod. Všechny tyto prostředky jsou u mladé populace velmi populární a většinu svého volného času věnuje mládež právě těmto aktivitám. Zde lze pozorovat úzkou souvislost s dalšími faktory, jako je rodina, přátelé, volný čas. Pokud v těchto ohledech není u mladého člověka vše v pořádku, uchyluje se do světa médií a internetu a vytváří si mnohdy pokřivený žebříček hodnot. Televize, tisk, reklama a všeobjímající internet jsou zdrojem nepřeborného množství informací, často účelově prezentovaných, a nevyzrálý mladý člověk není mnohdy schopen oddělit „zrno od plevy“ a stává se pouhým konzumentem předkládaného. Negativní zpravodajství, internet a televize plné násilí, každodenní konfrontace se skutečností, že mnohdy se vyplácí být v životě raději nepoctivý, netečný a nevšímavý

k okolí, raději než pracovat pobírat sociální dávky, popíjet alkohol či si „šlehnout“, jen zvyšuje předpoklad sklouznout k nějakému trestnému činu. Když k tomu připočteme médii neustále opakované, kolik trestných činů zůstává neobjasněno, jak moc je zaneprázdněné české soudnictví, mladý člověk nabývá dojmu, že vlastně páchat trestnou činnost je normální, často vyřešené udělením podmíněného trestu. V souvislosti s dobře situovanými rodinách se velmi často se setkáváme i s takovou prezentací, že stačí, když rodiče zaplatí dobrého advokáta, a pachatel je z toho venku. Často jsou trestné činy mládeže páchané i díky tomu, že v současnosti nejrozšířenější medium internetu umožňuje anonymitu a pachatel se velmi snadno skryje za falešnou identitu. Objasnění a nalezení takového pachatele je stále dnes zdoluhavé, policie nemá dostatek kapacit tyto případy řešit, a tak vesele „kveté dál“ (internetové podvody, kyberšikana⁸). Kromě virtuálních médií je dalším problémem sledování různých komerčních, soukromých televizních stanic, kterých v současnosti přibývá a ve snaze o vysoký index sledovanosti, zařazuje do svého vysílání „inspiraci“ pro rizikové chování mladistvých (Matoušek, 2011).

⁸ kyberšikana – forma šikany prostřednictvím elektronických médií

3 KRIMINALITA MLÁDEŽE V ČESKÉ REPUBLICE

Tato kapitola zkoumá kriminalitu mládeže ČR za období 2014 až 2018. Statistická data byla poskytnuta z interní databáze Policejního prezidia ČR (PP ČR). Bude provedeno srovnání kriminality mládeže vůči celkové kriminalitě v časové řadě pěti let a její trend v rámci zkoumaného období. Dále se bude práce zabývat, které trestné činy jsou nejčastěji páchané mládeží, a pod vlivem jaké návykové látky.

3.1 Vývoj a srovnání celkové kriminality v České republice

Následující kapitola popisuje stav kriminality v ČR v třídění podle registrovaných a objasněných skutků. Dále z nich vybírá skutky spáchané mladistvými, ze kterých potom selektuje spáchané skutky mladistvými pod vlivem návykové látky

Tabulka 1: Vývoj celkové kriminality v ČR v letech 2014 až 2018

KRIMINALITA V ČR	2014	2015	2016	2017	2018
registrované skutky	288 660	247 628	218 162	202 303	192 405
objasněné skutky	126 239	112 141	101 678	94 890	92 795
spáchané mladistvými	2824	2288	2111	2140	2138
spáchané mladistvými pod vlivem návykové látky	143	125	80	94	94

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a PČR

Z tabulky č. 1 je patrný pokles celkové kriminality v ČR (registrované skutky). Tento klesající trend je vidět i na datech spáchaných trestnou činností mládeží, ale jen do roku 2016, od kterého hodnoty trestných činů spáchaných mladistvými celkem a pod vlivem návykové látky mírně stoupají. Z celkových registrovaných skutků 218 162 v roce 2016 je spácháno mladistvými 2 111 skutků, což dělá přibližně 1 %, a v ostatních letech se tento podíl pohybuje také přibližně kolem 1 %. Na celkové kriminalitě (registrované skutky) představuje podíl spáchaných trestných činů mladistvých pod vlivem návykové látky už ale jen cca 0,05 %. Vzhledem k počtu objasněných skutků je toto procento ještě mnohem nižší.

Následující tabulky a grafy vycházejí z hodnot objasněných skutků. Pro zjištění, zda a pod jakým vlivem byl skutek spáchán, je třeba zjistit pachatele, tedy skutek objasnit, proto počty

objasněných skutků. U této problematiky je třeba také upozornit na skutečnost, že pokud nejsou pachatelé přistiženi při činu či těsně po něm, nelze říci, zda se činu dopustili pod vlivem či nikoli.

3.2 Trestné činy kriminality mládeže

V této kapitole se zabývám jednotlivými druhy trestných činů mládeže, přičemž se jako první zaměřím na ty nejméně zastoupené, kterými jsou:

- násilné činy
- krádeže prosté
- majetkové činy
- ostatní kriminální činy
- zbývající kriminalita

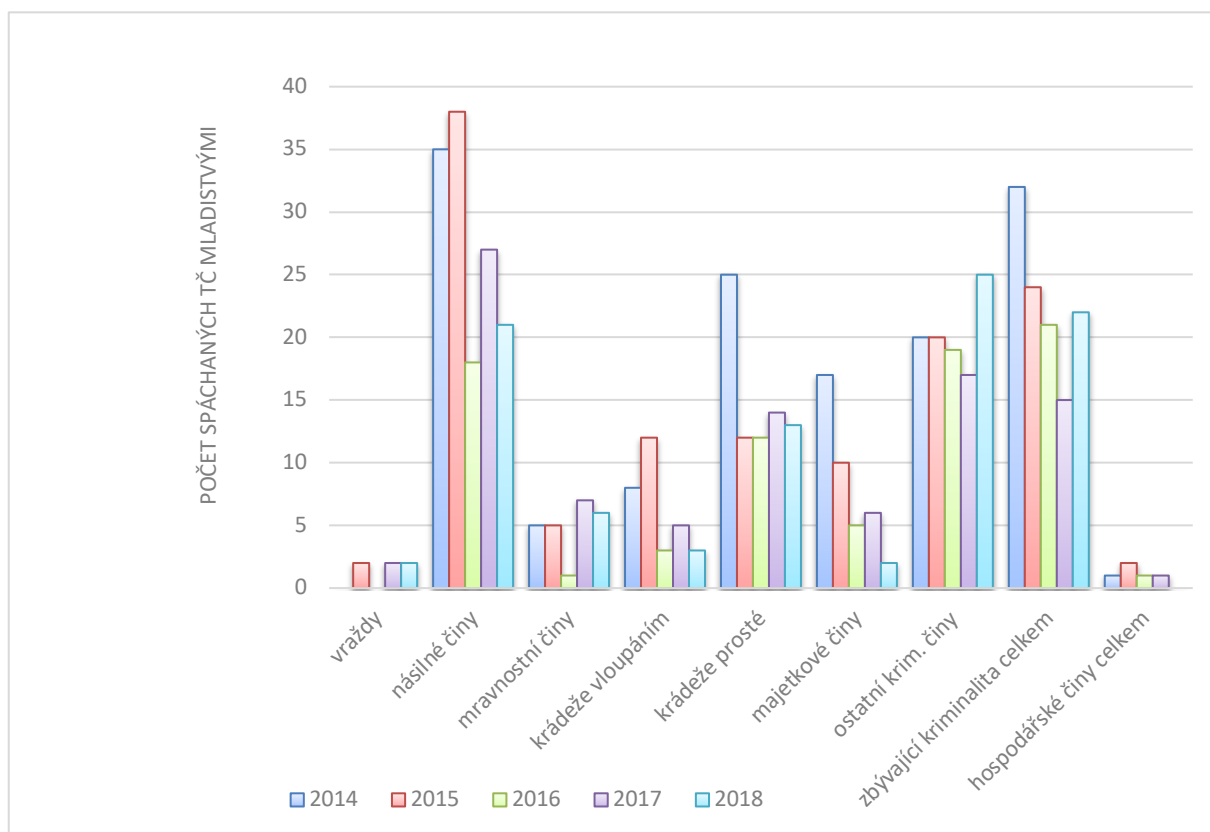
Následující tabulka uvádí nejčastější druhy kriminality mládeže pod vlivem návykové látky a jejich zastoupení na objasněné kriminalitě.

Tabulka 2: Druhy kriminality mládeže

TČ SPÁCHANÉ MLADISTVÝMI	2014	2015	2016	2017	2018
vraždy	0	2	0	2	2
násilné činy	35	38	18	27	21
mravnostní činy	5	5	1	7	6
krádeže vloupáním	8	12	3	5	3
krádeže prosté	25	12	12	14	13
majetkové činy	17	10	5	6	2
ostatní krim. činy	20	20	19	17	25
zbývající kriminalita celkem	32	24	21	15	22
hospodářské činy celkem	1	2	1	1	0
CELKEM	143	125	80	94	94

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a PČR

Graficky je tato skutečnost znázorněna na obrázku 2.

Obrázek 2: Trestné činy spáchané mladistvými pod vlivem návykové látky

Zdroj: vlastní zpracování dle tabulky č. 2

Tabulka č. 3 uvádí nejčastěji páchanou kriminalitu mládeže pod vlivem návykových látek podle četnosti jednotlivých druhů. Největší podíl vykazují násilné činy (tabulka č. 4), následuje zbývající kriminalita celkem, ostatní kriminální činy a krádeže prostě. (Podrobněji viz. tabulky 4–7). Hospodářských činů a vražd celkem páchají mladiství pod vlivem návykové látky nejméně často, což je z hlediska závažnosti, jakým je např. vražda, spíše statisticky „pozitivní“ jev. Co je znepokojující, že nejvýznamnější jsou násilné činy, které v sobě zahrnují mimo jiné i úmyslné ublížení na zdraví. Mravnostní činy, kam řadíme např. pohlavní zneužívání nebo znásilnění, tedy činy s dost velkou společenskou závažností, není u skupiny 15–17 let tak časté, avšak lze předvídat nárůst mravnostní trestné činnosti páchané prostřednictvím internetu a sociálních sítí.

Tabulka 3: Nejčastěji páchané trestné činy mládeže pod vlivem návykové látky

NEJČASTĚJŠÍ TRESTNÉ ČINY	2014	2015	2016	2017	2018	CELKEM
násilné činy	35	38	18	27	21	139
zbývající kriminalita	32	24	21	15	22	114
ostatní krim. činy	20	20	19	17	25	101
krádeže prosté	25	12	12	14	13	76
majetkové činy	17	10	5	6	2	40
krádeže vloupáním	8	12	3	5	3	31
mravnostní činy	5	5	1	7	6	24
vraždy	0	2	0	2	2	6
hospodářské činy	1	2	1	1	0	5

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a PČR

Prvenství v kriminalitě mládeže pod vlivem návykové látky zaujímají násilné trestné činy. V nich má v jednotlivých letech nejvyšší zastoupení úmyslné ublížení na zdraví, následují loupeže, násilí proti policistovi, porušování domovní svobody, vydírání. Další druhy násilných trestných činů jsou už méně časté (násilí proti úřední osobě, nebezpečné vyhrožování, omezování osobní svobody, týrání osoby).

Tabulka 4: Násilné činy

NÁSILNÉ TRESTNÉ ČINY	2014	2015	2016	2017	2018	CELKEM
úmyslné ublížení na zdraví	19	22	9	16	12	78
loupež	11	5	5	6	3	30
násilí proti úřední osobě - na policistu PČR	2	3	1	2	3	11
porušování domovní svobody	1	2	0	2	2	7
vydírání	2	3	0	1	0	6
násilí proti úřední osobě - na obecní pol.	0	0	2	0	1	3
nebezpečné vyhrožování	0	1	1	0	0	2
omezování a zbavování osobní svobody	0	1	0	0	0	1
týrání osoby žijící ve společném obydlí	0	1	0	0	0	1
CELKEM	35	38	18	27	21	139

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a PČR

Jako druhá následuje položka zbývající kriminalita. Zde převažuje ohrožení pod vlivem opilosti, následují dopravní nehody silniční nedbalostní a ostatní trestná činnost, která je ovšem minimální.

Tabulka 5: Zbývající kriminalita

ZBÝVAJÍCÍ KRIMINALITA	2014	2015	2016	2017	2018	CELKEM
ohrožení pod vlivem návyk. látky, opilství	18	13	12	11	13	67
dopravní nehody silniční nedbalostní	14	9	9	3	9	44
ostatní trestná činnost	0	2	0	1	0	3
CELKEM	32	24	21	15	22	114

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a PČR

V rámci ostatních činů má více než poloviční zastoupení výtržnictví, následuje podávání alkoholu dítěti, sprejerství a nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů pro jiného, zbytek ostatních kriminálních činů je minoritní.

Tabulka 6: Ostatní kriminální činy

OSTATNÍ KRIM. ČINY	2014	2015	2016	2017	2018	CELKEM
výtržnictví	11	11	11	3	13	49
podávání alkoholu dítěti	4	1	0	2	8	15
sprejerství	3	3	1	3	2	12
nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů pro jiného	0	2	6	1	1	10
maření výkonu úředního rozhodnutí	0	2	0	4	0	6
požáry	1	1	0	3	0	5
výtržnictví na sport. a veřej. akcích	1	0	1	0	0	2
ohrožování výchovy dítěte	0	0	0	1	0	1
nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů pro sebe	0	0	0	0	1	1
CELKEM	20	20	19	17	25	101

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a PČR

Jako čtvrtým nejvíce zastoupeným trestným činem páchaným mládeží pod vlivem návykové látky jsou krádeže prosté, kde jednoznačně „vedou“ krádeže motorových vozidel.

Tabulka 7: Krádeže prosté

KRÁDEŽE PROSTÉ	2014	2015	2016	2017	2018	CELKEM
krádeže mot. vozidel	17	8	7	6	6	44
krádeže v jiných objektech	0	1	3	2	0	6
krádeže mot. vozidel jednostopých	1	1	0	2	1	5
krádeže věcí z aut	3	0	0	0	2	5
krádeže kapesní	2	0	1	1	0	4
krádeže jiné na osobách	0	2	0	2	0	4
krádeže ostatní	1	0	0	0	3	4
krádeže součástí mot. vozidel, jednost. a dvoustopých	1	0	0	1	0	2
krádeže v bytech	0	0	1	0	1	2
CELKEM	25	12	12	14	13	76

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a PČR

Méně zastoupenými jsou pak trestné činy:

- majetkové
- krádeže vloupáním
- mravnostní
- vraždy
- hospodářské

Z tabulky č. 8 vyplývá, že nejčastějším trestným majetkovým činem mládeže pod vlivem návykové látky je poškozování cizí věci, kdy v roce 2014 bylo těchto skutků spácháno nejvíce, ale v dalších letech dochází k prudkému poklesu tohoto TČ.

Tabulka 8: Majetkové činy

MAJETKOVÉ ČINY	2014	2015	2016	2017	2018	CELKEM
neopr. užívání cizí věci	0	1	0	0	0	1
zatajení věci	0	1	0	0	0	1
poškození cizí věci	17	8	5	6	2	38
CELKEM	17	10	5	6	2	40

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a PČR

Dalším méně častým trestným činem jsou krádeže vloupáním. Tyto zaznamenaly nejvyšší četnost v roce 2015, v následujících letech však došlo k poklesu o téměř 75 %.

Tabulka 9: Krádeže vloupáním

KRÁDEŽE VLOUPÁNÍM	2014	2015	2016	2017	2018	CELKEM
krádeže vloupáním do obchodů	0	1	2	0	0	3
krádeže vloupáním do výkl. skříní	0	0	0	1	0	1
krádeže vloupáním do rest. a hostinců	1	0	0	1	1	3
krádeže vloupáním do bytovacích objektů	0	2	0	0	0	2
krádeže vloupáním do kiosků	2	2	0	1	0	5
krádeže vloupáním do bytů	1	0	0	0	0	1
krádeže vloupáním do víkendových chat	0	1	0	0	0	1
krádeže vloupáním do rodinných domků	0	2	0	1	0	3
krádeže vloupáním do ostatních objektů	4	4	1	1	2	12
CELKEM	8	12	3	5	3	31

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a statistik PČR

V roce 2017 a 2018 mělo největší zastoupení na mravnostních činech pohlavní zneužívání. Výjimkou byl rok 2014, kdy došlo k největšímu počtu znásilnění.

Tabulka 10: Mravnostní činy

MRAVNOSTNÍ ČINY	2014	2015	2016	2017	2018	CELKEM
znásilnění	4	2	1	0	1	8
pohlavní zneužívání ostatní	1	3	0	4	4	12
ostatní pohlavní úchytky	0	0	0	0	1	1
ostatní mravnostní trestné činy	0	0	0	3	0	3
CELKEM	5	5	1	7	6	24

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a statistik PČR

Následující tabulka uvádí statistiku nejzávažnějších trestných činů, a to vražd, kterých bylo pod vlivem návykových látek spácháno mládeží pouze šest.

Tabulka 11: Vraždy

VRAŽDY	2014	2015	2016	2017	2018	CELKEM
vraždy - mot. osobními vztahy	0	1	0	0	1	2
vraždy - ostatní	0	1	0	2	1	4
CELKEM	0	2	0	2	2	6

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a PČR

Statisticky podobně si na tom stojí i hospodářské činy, kterých bylo spácháno nejméně.

Tabulka 12: Hospodářské činy

HOSPODÁŘSKÉ ČINY	2014	2015	2016	2017	2018	CELKEM
krádež	0	0	1	0	0	1
podvod	0	0	0	1	0	1
neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku	0	1	0	0	0	1
úplatkářství - podplácení	1	0	0	0	0	1
podílnictví	0	1	0	0	0	1
CELKEM	1	2	1	1	0	5

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a statistik PČR

3.3 Vliv konkrétních návykových látek na páchaní trestné činnosti

Kapitola se zabývá vlivem návykových látek na páchaní trestné činnosti. Dále zkoumá, jaká návyková látka má největší podíl na páchaní trestné činnosti mladistvých.

Níže uvedená tabulka č. 13 ilustruje, že v celém sledovaném období je nejvíce na kriminalitě mládeže z návykových látek zastoupený alkohol. Nejmenší počet těchto trestných činů byl zaznamenán v roce 2016, a to téměř o polovinu. Četnost vlivu ostatních návykových látek je nevýznamný. Podrobněji tuto skutečnost znázorňuje tabulka č. 14.

Tabulka 13: Trestné činy mládeže pod vlivem konkrétní návykové látky

NÁVYKOVÁ LÁTKA	2014	2015	2016	2017	2018
alkohol	134	115	66	81	87
syntetické drogy - ostatní	1	0	2	2	0
ostatní léky a prekuzory	1	2	0	0	0
kombinace alkoholu s drogou	0	0	2	2	1
kombinace ostatních látek (mimo drogy)	7	8	0	0	0
nezjištěno	0	0	1	0	0
metamfetamin (pervitin)	0	0	3	2	3
konopí (marihuana)	0	0	6	7	2
kombinace více drog	0	0	0	0	1
CELKEM	143	125	80	94	94

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a statistik PČR

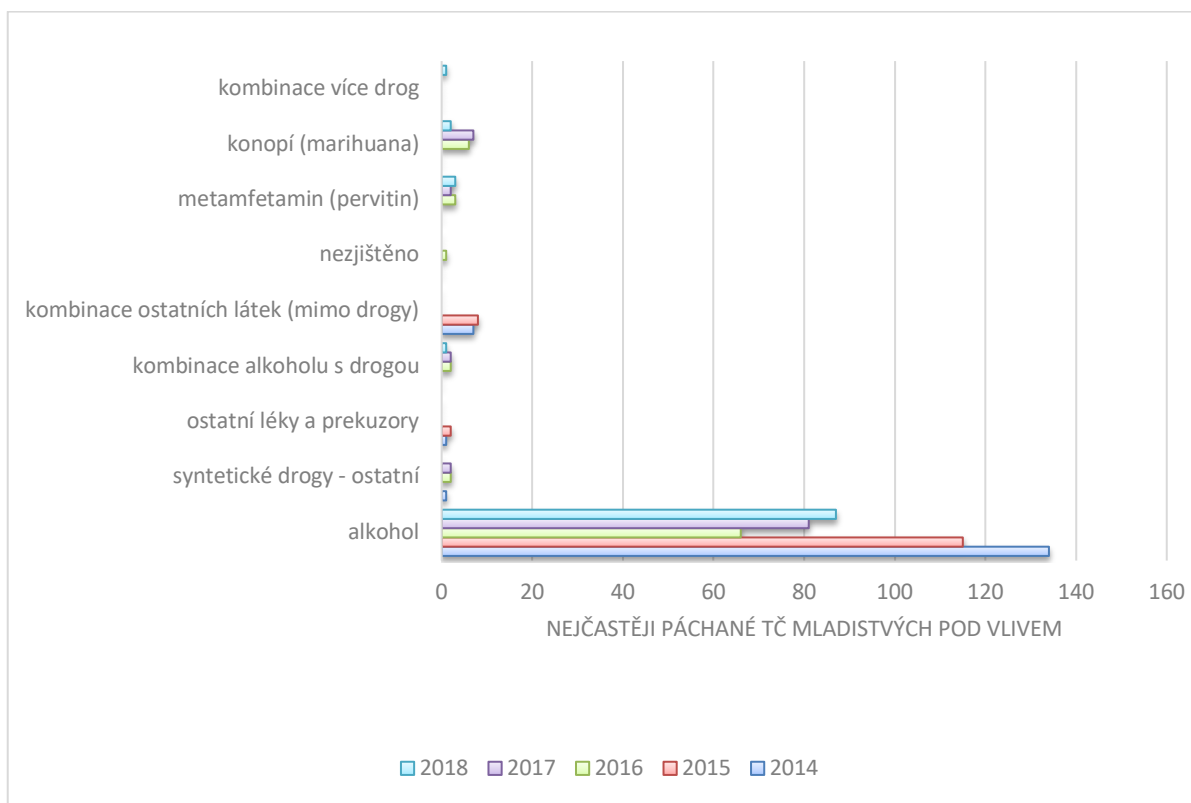
Ve sledovaném období se objasnilo celkem 483 skutků, které byly spáchány pod vlivem alkoholu. Požitím marihuany či kombinací ostatních látek bylo způsobeno 30 skutků. Ostatní drogy včetně léků, případně jejich kombinace, zapříčinilo dohromady 22 skutků.

Tabulka 14: Nejčastější druhy návykových látek mající vliv na trestné činy mládeže

DRUH NÁVYKOVÉ LÁTKY	2014	2015	2016	2017	2018	CELKEM
alkohol	134	115	66	81	87	483
konopí (marihuana)	0	0	6	7	2	15
kombinace ostatních látek (mimo drogy)	7	8	0	0	0	15
metamfetamin (pervitin)	0	0	3	2	3	8
kombinace alkoholu s drogou	0	0	2	2	1	5
syntetické drogy - ostatní	1	0	2	2	0	5
ostatní léky a prekuzory	1	2	0	0	0	3
kombinace více drog	0	0	0	0	1	1
CELKEM	143	125	79	94	94	535

Zdroj: vlastní zpracování dle poskytnutých interních statistik PP ČR a statistik PČR

Graficky tyto skutečnosti ilustruje obrázek č. 3.

Obrázek 3: Nejčastější druhy návykových látek s vlivem na kriminalitu mládeže

Zdroj: vlastní zpracování dle tabulky č. 14

Z grafu vyplývá, že nejčastější návykovou látkou s vlivem na kriminalitu mládeže, je jednoznačně alkohol, který vykazuje nejvyšší četnost v každém ze sledovaného období. Tato skutečnost je patrná i z kategorie zbývající kriminalita, kde trestný čin opilství je nejvíce zastoupen. Nejčastějším trestným činem mezi lety 2014 až 2018 jsou násilné trestné činy, kterých bylo spácháno mládeží pod vlivem návykové látky ve sledovaném období celkem 139, z toho nejvíce vyskytovanými jsou úmyslné ublížení na zdraví a loupeže. Jako druhá v pořadí je zbývající kriminalita, následují ostatní kriminální činy. U následující kategorie krádeže prosté bylo nejvíce objasněno krádeží motorových vozidel. Za méně páchané trestné činy lze označit majetkové činy, krádeže vloupáním a mravnostní činy. Vraždy a hospodářské činy řadíme mezi nejméně zastoupené trestné činy ve sledovaných letech, což je z hlediska závažnosti trestného skutku vraždy pozitivní.

4 MOŽNOSTI PREVENCE V OBLASTI SNIŽOVÁNÍ KRIMINALITY

Tato kapitola se věnuje problematice prevence v oblasti kriminality mládeže. Nejdříve bude vymezen pojem prevence a její druhy, následně organizační uspořádání, subjekty, organizaci systému prevence v ČR a legislativní možnosti opatření vůči mladistvým.

Definice slova prevence pochází z latinského pojmu *praeventus*, neboli zákrok předem

Prevenčí kriminality v širším slova smyslu rozumíme soubory různých aktivit nerepresivního charakteru⁹, které se orientují na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů s cílem zastavit růst kriminality nebo docílit jejího zmenšení (Prevence kriminality, 2019). Trestní justice tudíž zde nemá čistě represivní charakter, ale působí na pachatele nebo jeho blízké do značné míry i preventivně.

V užším slova smyslu lze nahlížet na prevenci jako na speciální preventivní aktivity působící mimo oblast trestního práva. Zahrnuje převážně sociálně-ekonomické, školské a zdravotní činnosti (Zoubková, 2004).

Politika prevence se nerealizuje pouze prostřednictvím správního, daňového, občanského a rodinného práva, ale i prostřednictvím usnesení vlády či směrnicemi ústředních orgánů státní správy. Jedná se např. o ochranu před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, sociálně-právní ochranu mládeže, ústavní výchovu atp.

Preventivní vliv mohou mít i programy posilující schopnost mladistvých řešit problémy, a to formou diskusí v menších skupinách (Matoušek, 2011).

⁹ represe – trestání, právní postih

4.1 Struktura prevence kriminality

V odborné literatuře se kořeny kriminality vzájemně ovlivňují a podmiňují příčinami, které se proplétají v husté síti. Z toho důvodu se na prevenci nahlíží z mnoha úhlů pohledu, a to buď jako na prevenci kriminality podle cílového objektu (sociální, situační, viktimizační¹⁰) nebo se člení podle vývojové fáze kriminálního problému (primární, sekundární, terciální prevence), kterému se věnuje (Prevence kriminality, 2019).

Tabulka 15: Dělení prevence kriminality

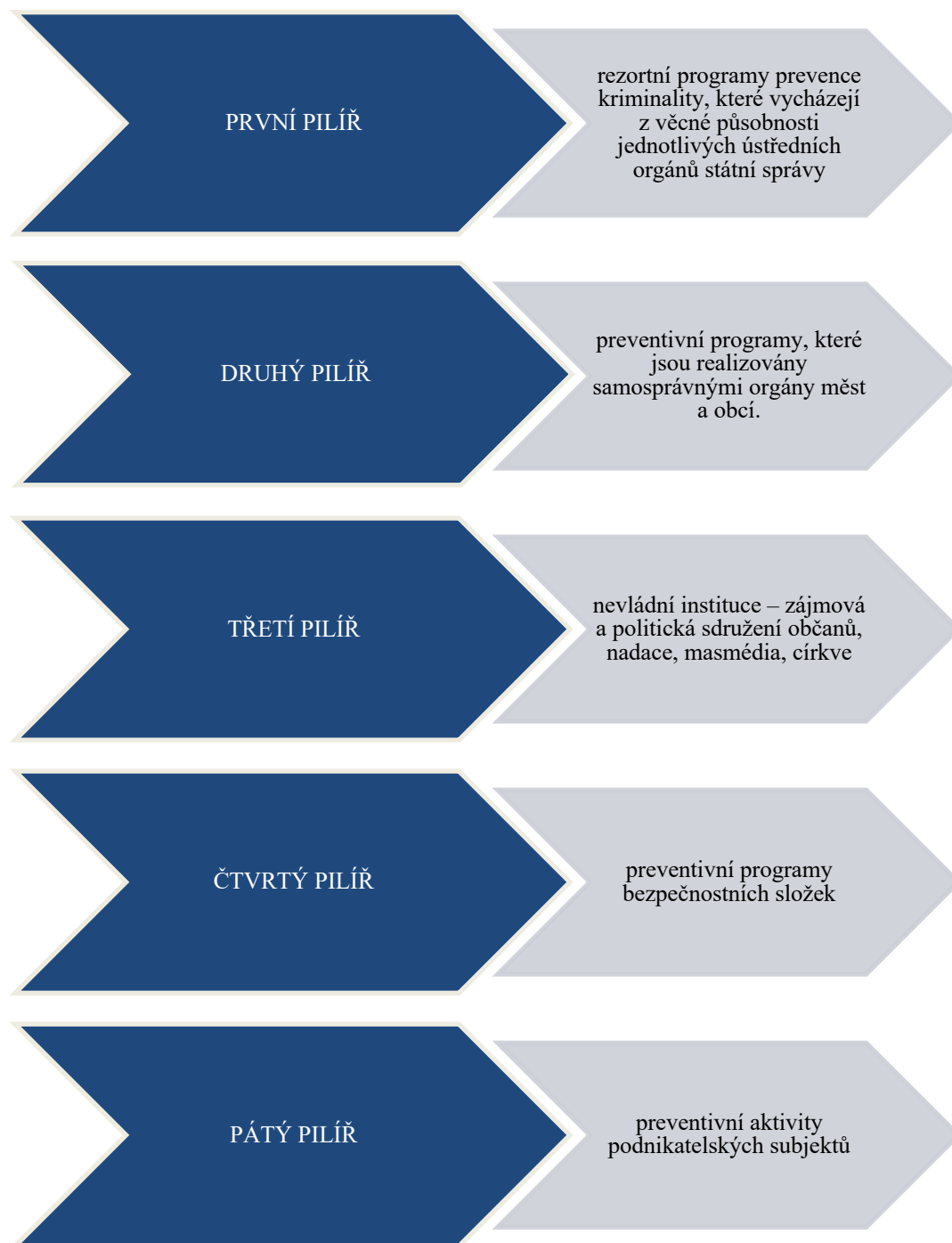
PREVENCE	PRIMÁRNÍ	SEKUNDÁRNÍ	TERCIÁLNÍ
Druhy	Zaměřena na celou populaci	Zaměřena na rizikové skupiny	Zaměřena na osoby, které spáchaly TČ
SOCIÁLNÍ Orientovaná na společenské faktory	Opatření směřující k podpoře hodnotového systému odmítajícího nezákonné jednání	Opatření zaměřená na konkrétní druhy rizikových skupin (dle věku, míry, druhu ohrožení, teritoria apod.)	Opatření výchovná, trestní, ochranná a resocializační
Subjekty	MŠMT, MPSV, MZ, MS, rodina, obce	MPSV, MŠMT, MZ, obce	MS, MŠMT, MPSV, MZ, obce
SITUAČNÍ Orientovaná na omezování kriminogenních situací a na zvýšení pravděpodobnosti odhalení pachatele	Informování o obraně proti kriminalitě	Opatření: organizační (častější výskyt policistů v ulicích), technická (monitorování a ochrana objektů), ekonomická (snížení daní výrobcům bezp. techniky, bezp. službám, snížení poj. u dobře zabezpečených objektů)	Zvyšování objasňovací TČ a zhoršení podmínek pro konkrétní kriminality, příp. vymezených teritorií
Subjekty	MV, občané, obce	MV, občané, obce	MV, občané, obce
VIKTIMNOSTI Orientovaná na bezpečné jednání	Informování o nejčastějších druzích kriminality, správné chování při ohrožení TČ	Informování o možnostech ochrany před nejčastěji se vyskytující TČ	Psychologická, zdravotní, právní pomoc, poradenství a odškodňování obětí
Subjekty	MV, MŠMT, MZ, občané, obce	MV, MŠMT, MZ, občané, obce	MZ, MPSV, MS, MV

Zdroj: vlastní zpracování dle Zoubková (2004, s. 78)

¹⁰ viktimologie – věda o obětech trestných činů

4.2 Subjekty prevence v České republice

System prevence kriminality v ČR je založen na pěti pilířích, jejichž součástí jsou rezortní a preventivní programy prevence kriminality, dále programy nevládních institucí, bezpečnostních složek a preventivní aktivity podnikatelských subjektů (Zoubková, 2004).

Obrázek 4: Schéma znázorňující systém prevence kriminality v ČR

Zdroj: vlastní zpracování dle (Zoubková, 2004)

4.3 Organizace prevence kriminality

V České republice je prevence kriminality uspořádána třístupňově – na mezirezortní, rezortní a místní úrovni.

Veškerou odpovědnost za organizaci, koordinaci či metodiku prevence kriminality zastává od roku 1994 mezirezortní Republikový výbor pro prevenci kriminality (RVPPK). Jeho hlavní činnost spočívá ve vytváření koncepce preventivní politiky vlády v ČR na mezirezortní úrovni a její konkretizace na úrovni místní (MV ČR, 2019).

U rezortní úrovni programy prevence kriminality vycházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev rozšířené o nové preventivní aspekty (Zoubková, 2004, s. 88):

- *„v sociální prevenci se realizují především Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo zdravotnictví a Ministerstvo spravedlnosti,*
- *v situační prevenci zejména Ministerstvo vnitra,*
- *ve viktimologické prevenci Ministerstvo vnitra, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zdravotnictví“.*

Tabulka 16: Oblasti prevence na rezortní úrovni

	OBLAST PREVENCE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY (MŠMT)	<ul style="list-style-type: none"> • výchovné působení školy • podpora aktivního trávení volného času • pedagogicko-psychologické poradenství • péče o narušenou mládež (zejména ve výchovných ústavech)
MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (MPSV)	<ul style="list-style-type: none"> • rozšiřování standardní sociální práce (zřizována specializovaná pracoviště sociální prevence) • práce s nezaměstnanými (na úřadech práce jsou zřízena informačně poradenská střediska pro volbu povolání a zaměstnání) • podpora nevládních organizací zabývajících se aktivitami v sociální práci oblastí
MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ (MZ)	<ul style="list-style-type: none"> • prevence týrání, zanedbávání a sexuálního zneužívání dětí • léčba pachatelů TČ s duševními poruchami, drogově závislých a sexuálně deviantních • léčba drogově závislých • pomoc obětem TČ (podporuje nevládní organizace Bílý kruh bezpečí)
MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI (MS)	<ul style="list-style-type: none"> • legislativní – garantuje rekonstrukci trestních kodexů • výkonná – zavádění a ověřování institutů probace a mediace • kriminologického výzkumu
MINISTERSTVO VNITRA (MV)	<ul style="list-style-type: none"> • rozvoj preventivních aktivit a zkvalitňování systému prevence kriminality na místní úrovni • zpracování metodických materiálů a modelových projektů • vzdělávání pracovníků, kteří se prevencí zabývají • správa dotačního systému prevence kriminality na místní úrovni • informační propojení jednotlivých subjektů • přímá podpora projektů občanských sdružení
RADA VLÁDY PRO KOORDINACI PROTIDROGOVÉ	<ul style="list-style-type: none"> • tvorba koncepce protidrogové politiky • dodržování stávajících zásad protidrogové politiky • vyhodnocování efektivity Koncepce a programu protidrogové politiky • přidělování finančních prostředků na protidrogovou politiku • odpovědnost za mezinárodní spolupráci ČR v problematice drog

Zdroj: vlastní zpracování dle Zoubková (2004)

Místní úroveň je považována za těžiště systému prevence. Rizikovými jednotlivci a skupinami, opatřeními proti jednotlivým druhům TČ, ale i samotných obětí, kriminogenními situacemi nebo pocitem bezpečí obyvatel, se mohou nejučinněji v praxi zabývat města a obce, resp. jejich místní úřady, místní instituce a občané (Zoubková, 2004).

4.4 Cílové skupiny preventivních opatření

Efektivita preventivních opatření je silně závislá na prostředí, v němž se jedinec či cílová skupina zdržuje (Matoušek, 2003).

Cílové skupiny mohou být mladiství (Matoušek, 2003, s. 67):

- *„hyperaktivní,*
- *selhávající ve škole,*
- *s poruchami chování,*
- *v dětství zneužívaná a týraná mládež v rodinách,*
- *z dysfunkčních rodin,*
- *ze čtvrtí, kde je vysoká úroveň kriminality,*
- *z rodin žijících pod hranicí životního minima,*
- *z rodin, kde chybí otec“.*

4.5 Právní následky kriminality mladistvých

Pokud je mladistvý soudem uznán vinným, právním následkem není trest, ale uložení tzv. opatření. Opatření, která mohou být uložena mladistvému za spáchání TČ se dělí na výchovná, ochranná a trestní.

Tabulka 17: Jednotlivé druhy opatření u kriminality mladistvých

OPATŘENÍ	DRUHY
OCHRANNÁ OPATŘENÍ	<ul style="list-style-type: none">• ochranné léčení• zabezpečovací detence• ochranná výchova• zabránění věci či jiné majetkové hodnoty
VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ	<ul style="list-style-type: none">• dohled probačního úředníka (v jeho vlastní rodině)• probační program• výchovná omezení• napomenutí s výstrahou
TRESTNÍ OPATŘENÍ	<ul style="list-style-type: none">• obecně prospěšné práce• domácí vězení• zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce• peněžitá opatření• propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty• zákaz činnosti• vyhoštění – lze uložit jen cizincům, kteří v České republice nemají rodinu a nemají zde ani azyl• trest odnětí svobody nepodmíněný i podmíněný (min. 5 let, výjimka 5-10 let odnětí svobody)

Zdroj: vlastní zpracování dle trestni-rizeni.com (2006-2019)

Je třeba zmínit, že trestní sazby mladistvých delikventů se snižují na polovinu, a to v případě uložení obecně prospěšných prací, peněžitých opatření a zákazu činnosti. Vazební řízení se použije u mladistvých pouze v takových případech, kdy nelze provést jiné řešení. Namísto vazby mohou být použity náhradní zajišťovací opatření jako jsou zejména záruka, dohled, slib nebo umístění v péči důvěryhodné osoby (Zoubková, 2004).

Zacházení s mládeží vychází z tzv. „monismu¹¹“, který vyjadřuje, že u mladistvých delikventů lze opatření sjednotit v neutrální sankci na rozdíl od dualismu¹².

4.6 Modely prevence kriminality mládeže v Evropě

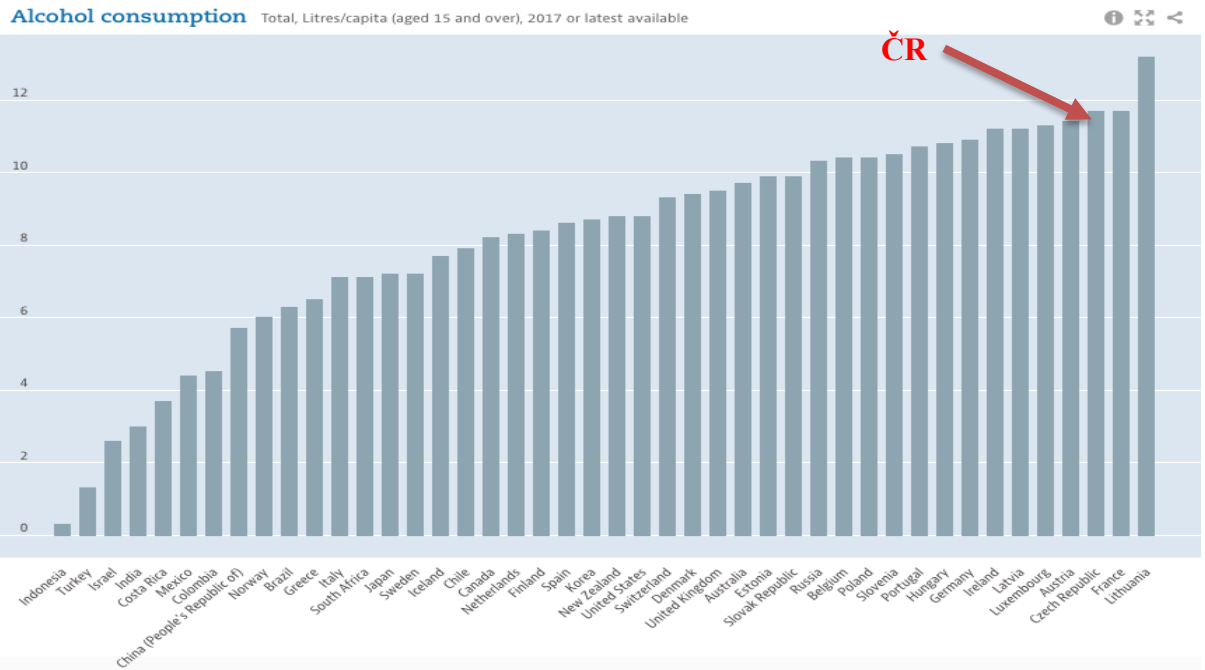
Programy prevence kriminality mládeže v evropských zemích jsou organizovány teprve v posledních desetiletích a jejich zajištění navazuje na strukturu státní správy v dané zemi (Matoušek, 2003).

Konzumace alkoholu mládeží je závažným sociálním problémem ve všech západoevropských zemích a jedna z častých příčin trestných činů mladistvých. Vlády jednotlivých zemí podporují preventivní programy v součinnosti se sociálními institucemi, policejní a soudní praxí a snaží se regulovat konzumaci alkoholu mládeží také legislativními změnami.

Z obrázku č. 5 je patrné, že na předních místech žebříčku v pití alkoholu mládeží se spolu s Českou republikou drží také Litva, Francie, Rakousko, Lotyšsko, Lucembursko, Irsko, Německo (Kučerová, 2018).

¹¹ monismus – zahrnuje všechna opatření

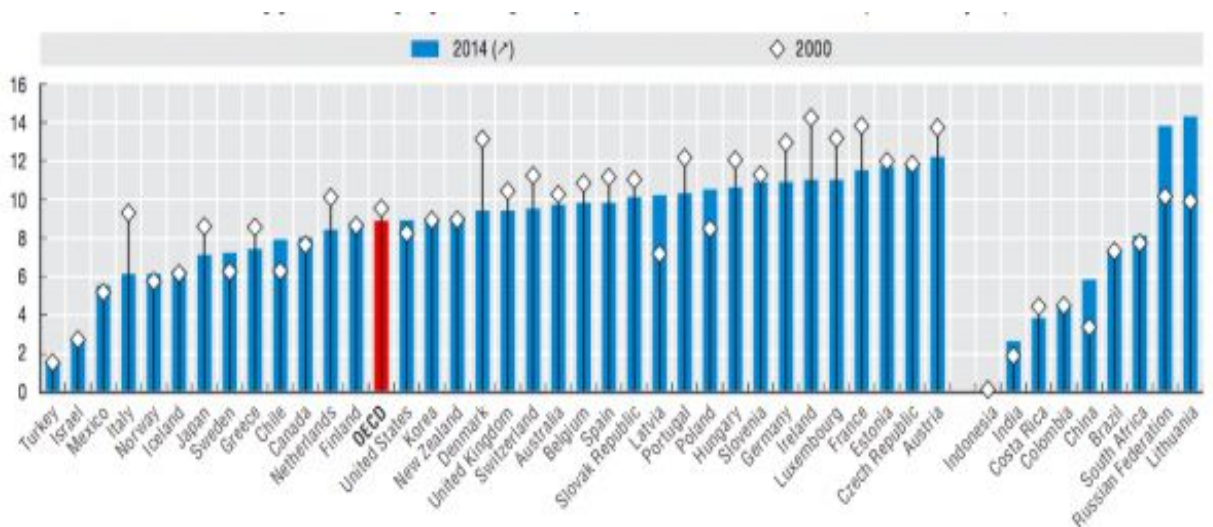
¹² dualismus – oddělení trestů a ochranných opatření u dospělých pachatelů

Obrázek 5: Pořadí zemí s nejvyšší spotřebou alkoholu podle OECD

Zdroj: iDnes.cz

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) porovnávala poslední dostupná data, u některých zemí z loňska, u jiných až čtyři roky stará. Ještě v roce 2013 byli Češi na osmém místě. Více než Češi pili například Estonci, Lucemburčané, Rakušané, Němci nebo Rusové. Zatímco ve většině ostatních zemí spotřeba od roku 1990 klesala, v Česku mírně rostla. S téměř stejnou spotřebou se ale země umístila na vyšších místech (*Česká tisková kancelář, 2018*).

Obrázek 6: Konzumace alkoholu u lidí starších 15 let v zemích OECD

Zdroj: OECD

Ve Švédsku stát částečně reguluje prodej alkoholu a jeho cena je kvůli zdanění velmi vysoká. Značný důraz je kladen na prevenci pití alkoholu u mládeže, kdy cílem je úplná abstinence.

Naproti tomu přístup Itálie k regulaci alkoholu je velmi liberální. Ačkoli věková hranice prodeje alkoholu dětem je stanovena na 16 let, není výjimkou, když rodiče povolí i mladším dětem dát si skleničku vína při společném jídle. Některé zahraniční studie pak dokládají, že tento středomořský model „učení se“ zodpovědné konzumaci alkoholu pod dohledem rodičů vede ke snížení rizika následného pití (Podaná, 2013).

Další zemí, kde se lze setkat s modelem pro prevenci kriminality mládeže, je Estonsko. SPIN je intervenční sportovní projekt určený pro děti a mládež ve věku 10 až 18 let, které vyrůstají v prostředí s omezenými možnostmi pro mladé a vysokou mírou kriminality mládeže. Program spojuje více zúčastněných stran (školy, policie, místní samospráva, fotbalové kluby, společnosti ze soukromého sektoru), čímž se vytvoří síť, která zajistí plnění programu. Hlavním cílem projektu je nabídnout příležitosti pro rozvoj dětí a snížit míru antisociálního chování mezi zúčastněnými dětmi.

Dalšími cíli jsou snížení kriminality mládeže, vybudování silných komunit, podpora vzdělávání a zvýšení počtu mladých lidí jako kvalifikované pracovní síly. Projekt běží každým rokem od srpna do června a sestává ze tří setkání týdně. Dvě třetiny času jsou věnovány sportovnímu tréninku a jedna třetina nácviku sociálních dovedností formou workshopů. Mezi roky 2015 a 2018 se programu zúčastnilo přes 800 mladých lidí v pěti městech (Tallinn, Kohtla-Järve, Narva, Tartu a Rakvere). Výsledky projektu ukazují, že mezi všemi mladými lidmi, kteří se zúčastnili celé sezóny v programu, dochází ke zlepšení prospěchu ve škole o 8 %, což představuje 6 % zlepšení v chování. V průběhu dvou let zpráva uvádí 12 % zlepšení sebeovládání s poklesem impulsivity o 16 % a 18 % v připravenosti na rizikové chování (MV ČR, 2018).

Ojedinělým příkladem v prevenci konzumace alkoholu mládeže je Island. Model zavedený koncem devadesátých let pod názvem Mládež na Islandu byl nejen úspěšný v rámci svého prvotního cíle (omezit konzumaci pití mládeží), ale přinesl i vedlejší efekt, a to úspěchy mladých Islandců ve sportu (Kocourová, 2018).

Základní myšlenkou modelu je prevence, sport a poněkud kontroverzní opatření zákazu vycházení mládeže v nočních hodinách. Velký důraz je také kladený na rodinný život a práci rodičů s dětmi a vazby mezi rodiči a školami přes rodičovské organizace. Sportovní

a volnočasové aktivity jsou dotované státem ročním příspěvkem každé rodině. Prodej alkoholu je zakázán osobám mladším dvaceti let, zákaz nočního vycházení po 22. hodině platí pro nezletilé od 13 do 16 let, a stejně jako ve většině severských zemí se alkohol prodává ve státních obchodech a je zatížen osmdesátiprocentní daní. Islandský model tak jednoznačně potvrzuje, že řešení kriminality mládeže prostřednictvím spojení různých forem prevence a změnou zákonů může vést k velmi dobrým výsledkům v dané problematice (Radiožurnál, 2017).

5 SHRNU TÍ A DOPORU ČENÍ

Kriminalita mládeže pod vlivem návykových látek úzce souvisí s jejími příčinami. Z praktické části mé bakalářské práce jednoznačně vyplývá, že ve sledovaném období pěti let byl nejčastější příčinou kriminality mladistvých alkohol. Požití alkoholu je z návykových látek nejvíce zastoupeným druhem pro spáchání násilných trestných činů. Česká republika patří mezi země s vysokou spotřebou alkoholu a zaujímá vůbec jedno z předních míst na tomto žebříčku. A tento trend je bohužel patrný i u mládeže. Začíná s pitím alkoholu poměrně brzy, zkušenost s první skleničkou bývá paradoxně často v rodině při různých oslavách, frekvence konzumace je poměrně vysoká a zkušenost s opilostí značná. Alkohol je mladým v Česku mimořádně dostupný a tuzemské děti jsou v pití a kouření v Evropské unii i ve světě premianti. Národní protidrogový koordinátor Jindřich Vobořil zmínil v rozhovoru, že: *"Asi 25 procent dětí do 16 let má zkušenost s opilostí, asi 15 procent z nich má zkušenost opakovanou"* (Skoupá, 2018). Na druhou stranu si ale nemyslím, že by tato skutečnost byla pro současnou společnost cosi nové, v České republice mládež konzumovala alkohol vždy poměrně často už v dobách minulého režimu. Je spíše otázkou, jakou míru tolerance společnost k této skutečnosti zaujme, a jaká je vůle tento stav změnit.

Řešení dané problematiky vidím v prevenci na všech dotčených úrovních a dále v související legislativní úpravě.

V současnosti je zákaz prodeje alkoholu mládeži mladší 18 let upraven v zákoně, přesto však je tento velmi často obcházen a prodej alkoholu mladistvým je společností tolerován. I přes zákonnou ochranu dětí a mládeže před alkoholem často zákon nebývá respektován. Pití alkoholu mládeží je vnímáno jako téměř normální jev, jako součást jejího životního stylu. Mladí lidé jsou cílem marketingových strategií výrobců alkoholických nápojů za účelem získání nových zákazníků. Oblíbené míchané nápoje jsou dostupné často mládeži navštěvující teprve základní školu. Prodejci nerespektují žádné standardy v oblasti ochrany zdraví mládeže v souvislosti s požitím alkoholu.

Dalším krokem je tedy právní podpora celého souvisejícího systému. V současné době se omezuje víceméně na restriktivní opatření (zákaz prodeje alkoholu a tabáku osobám mladším 18 let, opatření ve farmakologii ohledně výdeje léčiv s obsahem drog a návykových látek, pokuty v případě porušení platné legislativy v této oblasti). Společnost by měla nejen stanovit zákony a vymáhat jejich dodržování, ale ovlivnit úpravou legislativy i sdělovací prostředky

a reklamu, aby nepropagovaly pití alkoholu a kouření, a naopak, aby prosazovaly abstinenci a zdravý životní styl.

V souvislosti s právním rámcem upravujícím požití alkoholu mládeží by mohla být pro zlepšení současného stavu kriminality mladistvých pod jeho vlivem tato možná řešení:

- aktivní využití pravomoci obce/města regulovat tento jev pomocí obecní/městské vyhlášky, a to podle aktuální situace v daném regionu (zákaz konzumace alkoholu na veřejnosti, zákaz prodeje alkoholu osobám mladším 18 let po 22. hodině, zákaz dalšího prodeje alkoholu mladistvým již vykazujícím známky opilosti, aktivní spolupráce obecní/městské policie a úřadu při zajištění kontroly prodeje alkoholu a provedení dechové zkoušky na akcích pořádaných pro mládež
- přenesení zodpovědnosti za opilost směrem k rodičům mladistvého, možnost krácení sociálních dávek
- zvýšení sankcí pro prodejce alkoholu za porušení zákona – pokuty, uzavření provozovny, odebrání živnostenského opatření, trestní zodpovědnost
- regulační opatření - regulace běžné dostupnosti tvrdého alkoholu v regálech obchodních domů, cenová regulace alkoholu
- zákaz (regulace) reklamy na alkohol

Řešením problému kriminality mladistvých je nejen vytvoření odpovídajícího právního rámce, ale také podpora programů primární prevence.

Zásadním předpokladem efektivní prevence je nastavení těchto preventivních programů ve chvíli, kdy se problém s alkoholem u mladistvého zjistí. Prevence by měla přijít ještě předtím, než dojde ke spáchání jakéhokoliv trestného činu. Zde je velký prostor pro uplatnění vlivu rodiny. Zodpovědnost je ale více než na rodiče stále směřovaná spíše na systémová opatření, i když rodiče by měli být mezi prvními, kteří za chování svého potomka zodpovídají. Systémová opatření jsou v mnoha ohledech limitovaná dodržováním právních předpisů, ochranou práv mladistvého i malou pružností v čase. Zásah v rodině formou výchovy a vzájemné důvěry je jeví jako daleko pružnější a účinnější, pokud je na straně rodičů vůle.

Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, ve školách a v lokálních společenstvích, tedy v sociální prevenci. Ta zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené zejména na nejširší veřejnost. Zvláštní pozornost je zaměřena

na pozitivní ovlivňování zejména dětí a mládeže (využívání volného času, možnosti sportovního vyžití).

System preventivních opatření by měl směřovat právě tímto směrem, což zahrnuje dostatečnou spolupráci všech dotčených subjektů, rodinu, školu, instituce volného času i specializovaných institucí (např. pro oblast prevence a snižování kriminality mládeže je to od roku 2003 tzv. Probační a mediační služba). Jedná se o spolupráci s fyzickými a právníckými osobami, s orgány veřejné moci, zejména s orgány územní samosprávy, s Policií ČR, Probační a mediační službou, soudem, státními zástupci, poskytovateli zdravotních a sociálních služeb, případně s dalšími odborníky zúčastněnými na péči o ohroženou mládež. Tato spolupráce by měla také směřovat k rozvoji sítě služeb pro rizikovou skupinu mládeže a jejich rodiny zaměřených mimo jiné na prevenci a včasnou pomoc této cílové skupině.

ZÁVĚR

Bakalářská práce definuje základní pojmy dané problematiky, mezi které patří kriminalita, mládež, prekriminalita, delikvence, trestný čin a návyková látka. Pod pojmem mládež jsou chápáni mladiství ve věku 15–17 let, a to z důvodu poskytnutí statistických dat Policejním prezidiem České republiky. Důležitým termínem je také kriminalita, která je užším pojmem na rozdíl delikvence.

Na projevy kriminality mládeže má vliv řada faktorů. Těmito faktory jsou rodina, genetické předpoklady, přátelé, škola a média. Tyto příčiny popisuje kapitola dvě.

V práci bylo provedeno zkoumání, jaké trestné činy mladiství páchají a pod vlivem jaké návykové látky. Všímá si období let 2014 až 2018.

Policejní statistiky disponují jak s daty registrovaných skutků, tak objasněných skutků. V této práci vycházím z počtu skutků objasněných. Ve sledovaném období je každým rokem patrný pokles registrovaných i objasněných skutků celkové kriminality v České republice, bohužel tomu tak ale není v případě páchaní trestných činů mladistvými, která naopak od roku 2016 roste.

Nejčastějším trestným činem v letech 2014 až 2018 jsou násilné trestné činy, další v pořadí je zbývající kriminalita a ostatní kriminální činy, krádeže prosté, majetkové činy, krádeže vloupáním, mravnostní činy, vraždy a hospodářské činy.

Statistická data potvrzují, že v každém roce zkoumaného období je největší četnost násilných trestných činů, a to nejvíce v roce 2015, kdy z celkových 38 násilných činů za tento rok připadalo 22 činů na úmyslné ublížení na zdraví. Další v pořadí v roce 2015 jsou loupeže (30x), násilí proti policistovi (11x), porušování domovní svobody (7x), vydírání (6x). Mezním rokem ve statistice kriminality mládeže je rok 2016, který eviduje naopak nejméně spáchaných trestných činů mládeže. Od tohoto roku dochází k značnému poklesu násilných činů, ačkoliv celková kriminalita mládeže vykazuje vývoj opačný.

Nejméně zastoupenými trestnými činy ve sledovaných letech byly hospodářské činy a vraždy, což je z hlediska závažnosti trestného skutku vraždy pozitivní.

Z hlediska druhu návykové látky, která je nejčastější příčinou k páchaní trestné činnosti mládeže, je jednoznačně alkohol, a tato skutečnost je patrná ve všech sledovaných letech. To je vidět i ze skutečnosti, že opilství jakožto součást kategorie zbývající kriminalita stojí na prvním místě žebříčku.

Celkově bylo zaznamenáno 535 případů spáchaných trestných činů mládeží pod vlivem návykových látek, z toho ve 483 případech je důvodem alkohol. Cestu ke snížení kriminality mládeže pod vlivem návykových látek vidím tedy ve snižování konzumace alkoholu mládeží, protože alkohol se na této kriminalitě podílí nejvíce. To je možné důslednou a systematickou prevencí, účinnou intervencí dotčených subjektů a následným zpřísněním související legislativy.

POUŽITÉ ZDROJE

Bečková, Ilona, Višňovský, Petr, 1999. *Farmakologie drogových závislostí*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-864-6.

ČESKO, 1998. Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, In: *Zakonyprolidi.cz* [cit. 2018-04-12]. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-167>

ČESKO, 2003. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, In: *Zakonyprolidi.cz*. Dostupné také z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

ČESKO. 2009. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, In: *Zakonyprolidi.cz*. Dostupné také z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40/zneni-20100101#p420_p420-26

ČTK, 2018. Češi a Francouzi se dělí o druhou příčku v pití alkoholu. Zdražte lihoviny, doporučuje Vobořil. In: *Aktuálně.cz* [online]. Praha: Atlas. cz - Economia, © 1999-2019 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/cesi-a-francouzi-se-deli-o-druhou-pricku-v-piti-alkoholu-zdr/r~02363e228c1e11e88d580cc47ab5f122/?redirected=1556130170>

Evropská cena prevence kriminality. In: *Tzb-info.cz* [online]. Praha: Atlas. cz - Economia, © 1999-2019 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://www.tzb-info.cz/bezpecnost/18520-evropska-cena-prevence-kriminality-ecpa>

Firstová, Jana, 2014. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.

Gjuričová, Jitka, 2019. O prevenci kriminality. In: *Prevencekriminality.cz* [online]. Praha: Prevence kriminality v České republice, © 2019 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/teoreticky-uvod/>

Kocábek, Pavel, 2008. Systém prevence kriminality. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha: MVČR, ©2019 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/system-prevence-kriminality.aspx>

Kocourová, Lucie, 2018. Jak přimět teenagery, aby žili zdravě a nebrali drogy? Na Islandu to dokázali. A něžně. In: *Rodicevitani.cz* [online]. Praha: Rodiče vítáni – magazín o všem podstatném ve vzdělávání, © 2019 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://www.rodicevitani.cz/skolstvi/zahranicni-inspirace/jak-primet-teenagery-aby-zili-zdrave-a-nebrali-drogy-na-islandu-to-dokazali-a-nezne/>

Kohoutová, Jana, 2018. Nejvíc pijí Rakušané, hned po nich Češi. Spotřeba alkoholu celosvětově klesá, v Česku je to naopak. In: *Ihned.cz* [online]. Praha: Economia, © 1996-2019 Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-65484840-nejvic-piji-rakusane-hned-po-nich-cesi-spotreba-alkoholu-celosvetove-klesa-v-cesku-je-to-naopak>

Krulichová, Eva, Podaná, Zuzana, Buriánek Jiří, 2015. *Delikvence mládeže: Trendy a souvislosti*. Praha: TRITON, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.

Kučerová, Tereza, 2018. V Česku roste spotřeba alkoholu. Více než Češi pijí jen Litevci. In: *Idnes.cz* [online]. Praha: MAFRA, © 1999-2019 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/alkohol-cesi-piji-alkohol-oecd.A180720_150136_ekonomika_kuce

Kuchta, Josef et. al., 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.

Kuncová, Romana, 2001. *Drogy a teenageři*. Praha: Slovanský dům, 2001. ISBN 80-86421-44-9.

LIEBLOVÁ, Dagmar, 2001. *Od návyku k závislosti*. Praha: Euromedia Group, 2001. ISBN 80-7202-950-09.

Matoušek, Oldřich, Kroftová, Andrea 2003. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy, prevence kriminality mládeže*. Druhé. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

Matoušek, Oldřich, Matoušková, Andrea, 2011. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Třetí. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

Nechanská, Blanka, Mravčík, Viktor, Popov Petr, 2012. *Zneužívání psychoaktivních léků v České republice: Identifikace a analýza zdrojů dat*. Praha 1: Úřad vlády České republiky, 2012. ISBN 978-80-7440-073-5.

NICM, 2015. Kriminalita a delikvence – charakteristika. In: *Národní informační centrum pro mládež*. [online]. Praha: NICM, © 2015 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>

Podaná, Zuzana, 2013. Mládež a alkohol. In: *Dvojka.rozhlas.cz* [online]. Praha: © 1997-2019 Český rozhlas [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/mladez-a-alkohol-7519064>

Police ČR, 2014. Policie České republiky. Statistické přehledy kriminality za rok 2014. In: *Policie ČR* [online]. Praha: Policie ČR, © 2019 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2014.aspx>

Police ČR, 2015. Policie České republiky. Statistické přehledy kriminality za rok 2015. In: *Policie ČR* [online]. Praha: Policie ČR, © 2019 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>

Police ČR, 2017. Policie České republiky. Statistické přehledy kriminality za rok 2017. In: *Policie ČR* [online]. Praha: Policie ČR, © 2019 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2017.aspx>

Police ČR, 2018. Policie České republiky. Statistické přehledy kriminality za rok 2018. In: *Policie ČR* [online]. Praha: Policie ČR, © 2019 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2018.aspx>

Shapiro, Harry, 2005. *Drogy - obrazový průvodce*. Praha: Svojtka & Co, 2005. ISBN 80-7352-295-0.

Skoupá, Adéla, 2018. Sehnat vodku v supermarketu je pro šestnáctileté hračka. Pokladní řeší fronty, ne občanky. In: *Aktuálně.cz* [online]. Praha: Atlas. cz - Economia, © 1999-2019 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/sehnat-vodku-v-supermarketu-je-pro-sestnactilete-hracka-ukaz/r~750fbfa6642611e8a8720cc47ab5f122/>

Svozílek, Martin, 2018. Češi jsou v konzumaci alkoholu druzí v OECD, více pijí už jen Litevci. Před pěti lety byli osmí. In: *Ihned.cz* [online]. Praha: Economia, © 1996-2019 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-66198430-cesi-se-propili-do-prvni-ligy-vice-alkoholu-konzumuji-uz-jen-litevci-pred-peti-lety-byli-osmi>

Šťastná, Lenka, Šucha, Matúš, 2010. *Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí*. Praha: Univerzita Karlova, 2010. ISBN 978-80-254-6807-4.

Trestní řízení ve věcech dětí a mladistvých. In: *Trestní-řízení* [online]. Praha: Trestní-řízení, © 2006-2019 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestni-rizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych>

Zákaz vycházení, prevence a sport. Islandčané napravili za několik let zhýralou mládež. In: *Radiozurnal.cz* [online]. Praha: Český rozhlas, © 1997-2019 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/zakaz-vychazeni-prevence-a-sport-islandane-napravili-za-nekolik-let-zhyralou-6207668>

Zoubková, Ivana, Moulisová, Marcela, 2004. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex Publishing, 2004. ISBN 80-86795-05-5.